

Utgivare

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU)

Publikationens namn

Hur ser niondeklassarnas språkliga kompetens ut? – Utvärdering av lärresultat i modersmål och litteratur 2019 i slutskedet av den grundläggande utbildningen

Författare

Merja Kauppinen & Jukka Marjanen

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) genomförde under våren 2019 en utvärdering i modersmål (finska) och litteratur i årskurs 9. I fokus står målen för lärokursen finska och litteratur i LP 2014 och NCU:s referensram för finska och litteratur. Utvärderingsobjekt var följande innehållsområden i lärokursen: att tolka texter, att producera texter och att förstå språk, litteratur och kultur. Uppgifterna bestod av texter av många olika slag, som till exempel texter som kombinerar ord och bild och ljudfiler. För att kunna svara på uppgifterna krävdes förmåga att tolka och producera texter på många olika nivåer.

I utvärderingen deltog sammanlagt 6044 niondeklassare från 118 finskspråkiga skolor. Urvalet omfattade cirka 11 procent av alla niondeklassare läsåret 2018–19. Bakgrundsinformation för utvärderingen samlades in genom elev-, lärar- och rektorsenkäter. Med hjälp av dem utreddes faktorer som förklarade variationen i lärresultaten. Dessutom gav enkäterna information om verksamheten och undervisningen i läroämnet.

Utvärderingen av lärresultaten genomfördes på NCU:s digitala utvärderingsplattform. Med den genomfördes förutom de egentliga uppgifterna också den automatiska poängsättningen, kontrollbedömningen samt insamlingen av uppgifter om skolan och eleverna. Uppgiftssidorna utgjorde en egen lärmiljö, där eleverna genom sin egen verksamhet fick möjlighet att utveckla sin språkliga kompetens. När uppgifterna utarbetades och vid valet av material beaktades de ungas livsvärld, och man strävade efter att göra plattformen så lättanvänd och behaglig som möjligt.

Utvärderingsresultaten beskrivs på skalan för skolvitsord. Skalan skapades genom att jämföra medeltalet av utvärderingsresultaten med medeltalet av slutvitsorden. Medeltalet för resultaten blev på detta sätt 7,9. Med hjälp av vitsorden kunde man se hur stor andel av eleverna som regionalt eller enligt kön uppnådde till exempel ett resultat som motsvarade vitsordet 8 inom de olika innehållsområdena i läroämnet.

Niondeklassarnas kunskaper i finska och litteratur var i olika verksamhetsmiljöer (urbana, tätbebyggda och landsbygdslignande kommuner) mycket jämna. Det förekom kunskapsskillnader mellan regionförvaltningsområdena. Skillnaderna var till största delen små, även om kunskaperna i Östra Finland var något svagare än det nationella genomsnittet. Däremot förekom det inom elevgrupperna stora kunskapsskillnader i läroämnet. Kunskapsskillnaderna i finska språket och litteraturen syntes snarast som skillnader mellan flickor och pojkar än mellan geografiska områden. Även skolan hade ett samband med elevernas kunskaper.

Kunskapsskillnaderna mellan könen var tydliga och likartade inom alla innehållsområden. Kunskapsskillnaderna motsvarade i medeltal ett skolvitsord till flickornas fördel. De största kunskapsskillnaderna mellan könen förekom i att producera texter (skillnader mellan 0,8 och 1 vitsord). I språkkunskap och tolkning av litteratur var skillnaden 0,8 vitsord och i tolkning av medietexter var skillnaderna den minsta bland innehållsområdena, 0,6 vitsord.

Förmågan att tolka medietexter var hos elever i Södra Finland statistiskt sett signifikant bättre än den nationella medelnivån. Inom alla regionförvaltningsområden var flickorna skickligare på att tolka medietexter än pojkar. Ungefär en femtedel av pojkarna fick vitsordet 6- eller mindre i att tolka både medietexter och skönlitteratur. Däremot fick endast fem procent av flickorna vitsordet 6- eller mindre i litteraturuppgifterna.

Förmåga att producera texter varierade i genomsnitt endast något på olika håll i landet, men resultaten från Östra Finland var svagare än det nationella genomsnittet. Nästan en fjärdedel av niondeklassarna i Östra Finland hade skrivfärdigheter som högst motsvarade vitsordet 6-. Nästan två tredjedelar av flickorna och mindre än en tredjedel av pojkarna uppnådde i textproduktion resultat som motsvarade vitsordet 8. Flickornas färdigheter både i fråga om att skriva en ställningstagande text och en reflekterande text visade sig i genomsnitt vara goda. Nästan två tredjedelar av flickorna nådde samma nivå som vitsordet 8 i att producera båda typerna av text. Ungefär en tredjedel av pojkarna uppnådde samma kunskapsnivå.

Kunskaperna i språkkännedom var ganska jämna mellan olika regionförvaltningsområden, men inom elevgrupperna var variationen återigen stor. Kunskapsskillnaderna var tydliga mellan flickor och pojkar. Av flickorna fick endast åtta procent en nivå som motsvarade vitsordet 6 eller mindre i språkkännedom, medan nästan var fjärde pojke fick motsvarande resultat.

Förmåga att kommunicera, tolka och producera bedömdes med uppgifter i andra innehållsområden. Förmågan att kommunicera var mycket jämn inom olika regionförvaltningsområden, men variationen inom elevgrupperna var stor. Kunskapsskillnaderna mellan flickor och pojkar var än en gång avsevärda, eftersom flickornas resultat i genomsnitt var ungefär ett vitsord bättre än pojkarnas.

Av de elevspecifika bakgrundsvariablerna hade attityderna till läroämnet och studierna i ämnet ett klart samband med kunskaperna i ämnet. Niondeklassarnas uppfattning om nyttan med finska och litteratur var i genomsnitt positiv, men förhållningssättet till studierna i läroämnet var neutralt. Flickornas inställning till studierna var mer positiv än pojkarnas över hela linjen, och detta hade en stark koppling till kunskaperna. Också attityderna till att producera text hade

ett sammanband med kunskaperna i ämnet. I utvärderingsresultaten var skillnaden nästan ett vitsord mellan de elever vars attityder å ena sidan var de mest negativa och å andra sidan de mest positiva till att producera text.

Vårdnadshavarnas utbildning, och planerna på fortsatta studier hade ett starkt samband med utvärderingens resultat. Dessutom var resultaten sammankopplade med studier i specialklass och till elevens hemspråk. Av de faktorer som beskriver elevens språkliga vanor hade läsvanor och användning av bibliotek ett positivt samband med utvärderingsresultatet. Elevernas medietid hade ett samband med de kunskaper de påvisade i utvärderingen. En ökad medietid innebar dock inte att kunskaperna ökade på samma sätt för alla.

Engagemanget för hemläxor hade ett starkt samband med kunskaperna, liksom också att eleven frivilligt ställt upp mål och utfört självvärdering i studierna. Därtill hade hur eleven försökte göra sitt bästa och satsade på utvärderingen samband med utvärderingsresultatet. Detta syntes i den tid som eleven använde för utvärderingen och ordmängden i den text som eleven producerade. Skillnaderna i resultatet i skrivuppgifterna mellan könen förklarades i synnerhet av att pojkarna använt mindre tid och färre ord i sina texter. Hela 42 procent av elevernas helhetskunskaper i finska och litteratur kunde förklaras med hur elevens attityder, läsvanor, sätt att göra hemuppgifter och användning av digitala medier inverkar. Mängden fortbildning för lärare hade ett svagt samband med de kunskaper som eleverna visade i utvärderingen.

Det visade sig att elevbedömningen i skolorna inte var jämlik i finska språket och litteraturen, eftersom läroämnets slutvitsord varierade enligt kön, skola och elevens planer för fortsatta studier.

På basis av några uppgifter kan man inte se att det under 2000-talet skett betydande förändringar i kunskaperna i finska språket och litteraturen. Attityderna till läroämnet har däremot förbättrats något. Mätt i antal böcker som niondeklassarna läser, läser eleverna fortsättningsvis allt mindre.

Utgående från utvärderingen bör uppmärksamhet fästas vid att varje elev ska ha möjlighet att visa sin språkliga kompetens och sina styrkor i texthantering i olika situationer och läroämnen. Den kompetens som förvärvats i dagens mångsidiga språkmiljöer syns inte nödvändigtvis i skolans etablerade studiepraxis. Elevens attityder är kopplade till kunskaperna på många sätt. Det är därför viktigt att lyfta fram betydelsen av modersmålet och fördelarna med språkliga färdigheter både i skolan och på fritiden. Dessutom rekommenderas det att man utvecklar flexibla, mångsidiga undervisningssätt för att stödja eleverna språkligt i skolor, kommuner och på riksnivå. I utvärderingen framkom tydligt att eleverna behöver stöd i läsning och i att producera en begriplig text även i de högre årskurserna. Beslutsfattarna uppmanas att på olika sätt trygga möjligheterna till jämlikt lärande, i synnerhet i de områden där elevernas språkliga kompetens i genomsnitt var låg.

Jämlikhet i lärandet oberoende av område och skola har varit en av den grundläggande utbildningens grundstenar. Att det förekommer skillnader mellan skolorna med avseende på finska och litteratur är ett tecken på att man också i fortsättningen ska fästa uppmärksamhet vid jämlika inlärningsmöjligheter.

Nyckelord: attityder, finska och litteratur, grundläggande utbildning, litteraturundervisning, lärresultat, läsning, nationell utvärdering, Nationella centret för utbildningsutvärdering, NCU, skrivning, språkkunskap